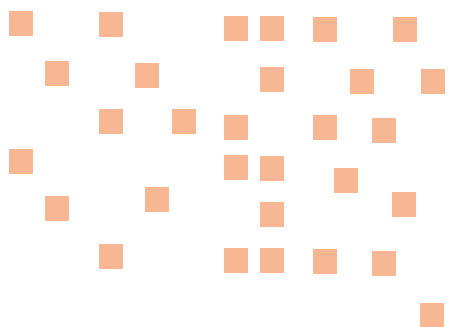

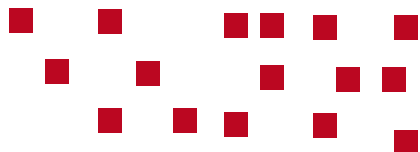
ARMENIA

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

Sytuacja bezpieczeństwa w Armenii

DPU-WIKP-424/135/2023
31.03.2023

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji bezpieczeństwa w Armenii.

INFORMACJE DEMOGRAFICZNE

Ludność: ok. 3 mln.

Skład etniczny: Ormianie - 98,1%, Kurdowie - Jazydzi - 1,2%, Inni - 0,7%.

Skład religijny: Ormiański Kościół Apostolski - 92,5%, inni chrześcijanie - 2,3%, jazydzi - 0,8%, inne religie - 0,4%, ateści i osoby areligijne - 4%.^[1]

USTRÓJ I SYTUACJA POLITYCZNA

USTRÓJ

Współcześnie Armenia powstała jako niepodległe państwo w 1991 r. w wyniku rozpadu ZSRR. Od czasu powstania przeszła transformację ustrojową od systemu prezydenckiego do demokracji parlamentarnej.^[2]

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Jednostkami terytorialno-administracyjnymi Armenii są: prowincje, gminy, miasta i wioski. Terytorium Republiki Armenii dzieli się na 10 prowincji (arm. *marz*; ros. области) i mającą status prowincji stolicę - miasto Erywań (ros. *Ереван*), w których znajdują się (wg. stanu z dn. 01.10.2020 r.) 484 gminy i 1003 miejscowości (miasta i wsie). Prowincjami zarządzają gubernatorzy, zaś Erywaniem burmistrz.^[3]

STRUKTURA WŁADZY

Głowa państwa. Głową państwa jest prezydent Armenii. Jest on wybierany przez parlament w tajnym głosowaniu na okres 7 lat. Prezydentem może być każda osoba, po ukończeniu 40-go roku życia, która przez ostatnie sześć lat miała wyłącznie obywatelstwo Armenii i stale zamieszkiwała na terytorium Armenii. Kandydat na prezydenta powinien otrzymać co najmniej jedną czwartą głosów wśród ogólnej

¹ CIA Factbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

² CIA Factbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

³ ArmStat.am, Socio - Economic Situation of RA, January-July 2022, <https://www.armstat.am/ru/?nid=81&id=2507>

liczby deputowanych. Prezydent może sprawować swoją funkcję tylko jedną kadencję (art. 123-127 Konstytucji).^[4]

Dnia 03 marca 2022 roku 71 spośród 101 deputowanych wybrało na prezydenta Republiki Armenii **Vahagna Garnikovicha Khachaturyana**, ur. w 1959 r., zaproponowanego przez rządzącą partię „Umowa Społeczna”. Opozycja parlamentarna nie uczestniczyła w wyborach prezydenta, w ramach protestu przeciwko ekipie rządzącej krajem.^{[5][6]}

Rząd i premier. Najwyższym organem władzy wykonawczej jest Rząd Republiki Armenii. Zgodnie z prawem ormiańskim, premiera rządu Republiki Armenii mianuje prezydent, z ramienia partii lub bloku, który zwyciężył w wyborach parlamentarnych, po wcześniejszym wyborze premiera przez ormiański parlament.^[7]

Od dnia 8 maja 2018 roku na skutek protestów opozycji i osiągniętego konsensusu między Republikańską Partią Armenii i opozycją, premierem Armenii został reprezentujący mniejszość parlamentarną **Nikol Paszynian**, ur. w 1975 roku.^[8]

Dnia 18 listopada 2020 roku premier Nikol Paszynian wziął na siebie odpowiedzialność za wynik sześciotygodniowej wojny (27.09-10.11.2020), w wyniku której doszło do znacznych strat terytorialnych na rzecz Azerbejdżanu w Górskim Karabachu (Arcachu). Zapowiedział jednocześnie, że nie złoży dymisji oraz nie zgodzi się na przyspieszone wybory parlamentarne.^[9]

W dniu 25 lutego 2021 r. doszło do próby wojskowego zamachu stanu, kiedy generałowie wezwali premiera do ustąpienia. Nie zważając na sytuację, Paszynian utrzymał się u władzy, jakkolwiek uznał konieczność potwierdzenia legitymacji swoich rządów na drodze przedterminowych wyborów.^[10] Po wyborach, które miały miejsce 20 czerwca 2021 r. objął funkcję p.o. premiera Armenii, a od dnia 02 sierpnia 2021 roku - premiera.^[11]

Parlament i wybory parlamentarne. Władzę ustawodawczą w Armenii sprawuje jednoizbowe Zgromadzenie Narodowe (Parlament) Republiki Armenii (orm. *Azgayin Zhoghov*). Parlament Republiki Armenii powinien się składać co najmniej ze 101 deputowanych, obecnie posiada 107 deputowanych. Zgromadzenie Narodowe

⁴ Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

⁵ Caucasian Knot, Vaagn Khachaturyan izbran prezidentom Armenii, 03.03.2022, 12:56, <https://kavkaz-uzel.eu/articles/373810/>

⁶ Hetq.am., Vaagn Khachaturyan stal pyatym prezidentom Armenii, 03.03.2022, 10:55, <https://hetq.am/ru/article/141803>

⁷ Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

⁸ Caucasian Knot, Pashinyan Nikol Vladimirovich, 26.05.2021, 17:55, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/205141/Parliament.am>

⁹ Kacper Ochman, Premier Armenii obiecuje wstrząsnąć gabinetem i dalej kierować rządem, 18.11.2020, <https://kierunekkaukaz.pl/2020/11/18/premier-armenii-obejuje-wstrzasnac-gabinetem-i-dalej-kierowac-rzadem/>

¹⁰ OSW, Powojenne rozliczenia. Kryzys polityczny w Armenii, 29/04/2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-09/powojenne-rozliczenia-kryzys-polityczny-w-armenii>

¹¹ Tass, Premier Armenii i chleny kabmina prinesli prisyagu, 10.09.2021, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12357587>

Republiki Armenii wybierane jest w proporcjonalnym systemie wyborczym, na 5-letnią kadencję (art. 88-93 Konstytucji).^[12]

Dnia 20 czerwca 2021 r. w Armenii odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne.

- partia **Umowa Społeczna** premiera Nikoła Paszyniana uzyskała 53,9% głosów, co umożliwiło jej samodzielne utworzenie rządu. Kolejne miejsca zajęły:
- **blok Armenia**, firmowany przez byłego (1998–2008) prezydenta Roberta Koczarian, w którego skład weszła partia Dasznakcutiun - 21%,
- **blok Mam Zaszczyt**, utworzony przez byłą rządzącą Republikańską Partię Armenii - 5,2% - oraz
- partia **Kwitnąca Armenia** oligarchy Gagika Carukiana - 3,9% (nie weszła do parlamentu).

W głosowaniu wzięło udział 49,4% z około 2,6 mln uprawnionych. Obecny podział mandatów: Umowa Społeczna - 71 mandatów, blok Armenia - 29 mandatów, blok Mam Zaszczyt - 7 mandatów; 69 mężczyzn i 38 kobiet (35,5% składu parlamentu).^[13]

SYSTEM PRAWNY

System prawny oparty jest o prawo stanowione, bazujące na prawie cywilnym.^[14]

KARA ŚMIERCI

W 1997 roku Zgromadzenie Narodowe (Parlament) Republiki Armenii ogłosiło moratorium na wykonywanie kary śmierci. W 2003 roku zapis o stosowaniu kary śmierci został wykreślony z Kodeksu Karnego Republiki Armenii. Obecnie najwyższym wymiarem kary w Armenii jest dożywotnie więzienie.^[15]

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA

Na terytorium Armenii obecnie nie toczą się żadne walki o charakterze zbrojnym, jednak we wrześniu 2022 r. doszło do naruszenia granicy Armenii przez wojska Azerbejdżanu. W sumie azerskie wojsko ostrzelało 23 miejscowości w ormiańskich

¹² Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

¹³ CIA FActbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

¹⁴ CIA FActbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

¹⁵ Amnesty International, Death Sentences and Executions 2020, 04/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2049793.html>

provincjach: **Sjunik, Gegharkunik i Vayots Dzor**, które znajdują się na południu Armenii. Podczas tego ataku Azerbejdżan uderzył i uszkodził nie tylko cele wojskowe, ale także dzielnice mieszkalne w miastach ormiańskich, takich jak: Goris i Kapan oraz okoliczne wioski: Sotk, Artanish, Jermuk, Kut i inne. Dnia 14 września 2022 roku Armenia i Azerbejdżan uzgodniły zawieszenie broni, które zakończyło trwające niemal dwie doby intensywne walki. ^{[16][17][18]}

Armenia pozostaje w stanie faktycznego konfliktu z Azerbejdżanem już od 1987 r. Jego głównym polem jest Górski Karabach oraz obszary go otaczające, będące *de iure* częścią Azerbejdżanu (była autonomia w ramach Azerbejdżańskiej SRR), a *de facto* - w wyniku wojny zakończonej zawieszeniem broni w 1994 r. - nieformalnym protektoratem Armenii, która zapewnia nieuznanej Republice Górskiego Karabachu (RGK) wsparcie wojskowe i reprezentuje ją w rozmowach pokojowych. Zawieszenie broni między stronami konfliktu jest regularnie naruszane, przede wszystkim w strefie konfliktu karabachskiego, sporadycznie także na granicy między Armenią i Azerbejdżanem. ^{[19][20][21][22]}

Największe nasilenie konfliktu w ostatnich latach miało miejsce jesienią 2020 r., zwane także drugą wojną karabachską lub wojną sześciotygodniową, kiedy to wojska azerskie weszły do Karabachu. W nocy z 9 na 10 listopada 2020 r. premier Armenii - Nikol Paszynian oraz prezydenci: Azerbejdżanu - Ilham Alijew i Rosji - Władimir Putin podpisali „oświadczenie” o wstrzymaniu walk w rejonie konfliktu karabachskiego. Na jego podstawie Azerbejdżan przejął kontrolę nad ok. 75% terytoriów dotychczas kontrolowanych przez Ormian w RGK. ^{[23][24]}

W nocy z 12 na 13 września 2022 roku rozpoczęły się ponowne walki na granicy Armenii i Azerbejdżanu, ale tym razem siły azerskie dokonały ostrzałów pozycji ormiańskich na terytorium samej Armenii przy użyciu artylerii, moździerzy i dronów (m.in. w okolicach miejscowości: Sotk i Wardenis oraz miast: Dżermuk, Goris i Kapan). Walki zakończyły się 14 września 2022 roku. ^{[25][26]} Nadal jednak dochodzi

¹⁶ OSW, Ostrzał Armenii przez Azerbejdżan, 13.09.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-13/ostrzal-armenii-przez-azerbejdzan>

¹⁷ Caucasian Knot, Karabakh: bad peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

¹⁸ NEE, What's behind the new round of clashes between Armenia and Azerbaijan, 20.09.2022, <https://neweasterneurope.eu/2022/09/20/armenia-azerbaijan-pelosi-russia-ukraine/>

¹⁹ OSW, Eskalacja napięcia w Górskim Karabachu, 28.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-28/eskalacja-napiecia-w-gorskim-karabachu>

²⁰ OSW, Armenia-Azerbejdżan: nowe walki wokół Górskiego Karabachu, 18.11.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-11-18/armenia-azerbejdzan-nowe-walki-wokol-gorskiego-karabachu>

²¹ Caucasian Knot, Karabakh: bad peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

²² OSW, Wojna czterodniowa w Górskim Karabachu, 06.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wojna-czterodniowa-w-gorskim-karabachu>

²³ Caucasian Knot, Karabakh: bad peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

²⁴ PISM, Rosyjski rozejm - perspektywy konfliktu o Górski Karabach, 30.11.2020, <https://www.pism.pl/file/160a50e5-916e-4fcd-b3d3-1c157adc6561>

²⁵ Caucasian Knot, Karabakh: bad peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

²⁶ NEE, What's behind the new round of clashes between Armenia and Azerbaijan, 20.09.2022, <https://neweasterneurope.eu/2022/09/20/armenia-azerbaijan-pelosi-russia-ukraine/>

do przypadków sporadycznego ostrzału pozycji wojskowych przy granicy azersko-ormiańskiej, zwłaszcza w prowincji Gegharkunik. ^[27]

Wg ogólnie dostępnych źródeł z początku marca 2023 r., po ponad dwóch latach od zakończenia II wojny karabachskiej (10 listopada 2020 r.) sytuacja w rejonie konfliktu pozostaje mocno niestabilna. Pomimo rozmów pokojowych i sygnalizowania znaczących ustępstw ze strony Armenii, Górski Karabach ponownie staje się ogniskiem zapalnym, czego przejawem jest trwająca od 12 grudnia 2022 r. blokada korytarza łączyńskiego (łączyącego niekontrolowane tereny GK z Armenią) przez azerskich eko-działaczy, de facto z poparciem władz Azerbejdżanu. W opinii ekspertów, konflikt o Górski Karabach zamienił się w otwarty spór między państwami Azerbejdżanu i Armenii. Azerbejdżan na drodze zbrojnej zakwestionował przebieg nieodelimitowanej granicy państwowej z Armenią oraz zasugerował, że możliwe jest siłowe zajęcie szlaków komunikacyjnych na jej terytorium, w tym tzw. korytarz zangezurski, który połączyłby teren Azerbejdżanu z Nachiczewanem. ^{[28][29]}

Zarówno Azerbejdżan jak i Armenia oraz karabachscy separatyści ponoszą straty ludzkie i materialne z powodu działań dot. konfliktu w Górskim Karabachu. Giną żołnierze jak i ludność cywilna. I wojna w Górskim Karabachu (1988-1994) pochłonęła 30 tys. ofiar, a ok. 1 mln osób zostało przesiedlonych. ^[30]

Z oficjalnych komunikatów władz Armenii wynika, że od września 2020 roku do grudnia 2020 roku zginęło co najmniej 3 tys. 773 ormiańskich żołnierzy, rannych zostało co najmniej 200, a ponad 1 tys. żołnierzy ormiańskich uznano za zaginionych. Oprócz żołnierzy, po stronie ormiańskiej zginęło co najmniej 50 cywilów, a 163 ormiańskich cywilów zostało rannych. Z kolei władze Azerbejdżanu poinformowały o 98 zabitych i 414 rannych cywilach. ^{[31][32]}

Z kolei w ostatniej odsłonie konfliktu, która miała miejsce we wrześniu 2022 r., w wyniku walk z ormiańskiej strony zginęło 207 osób (zabitych lub zaginionych bez wieści), w tym 3 cywilów zabitych i 2 zaginionych bez wieści. 293 żołnierzy ormiańskich i 3 cywilów zostało rannych, a 20 żołnierzy ormiańskich trafiło do niewoli (strona ormiańska mówi o przypadkach tortur żołnierzy ormiańskich wziętych do niewoli). ^[33]

USTAWODAWSTWO SPECJALNE

W związku z eskalacją konfliktu ormiańsko-azerskiego, dnia 27 września 2020 roku zarówno władze Armenii, jak i Górskiego Karabachu, wprowadziły stan wojenny i powszechną mobilizację (takie same kroki poczynił Azerbejdżan). W marcu 2021 r.

²⁷ ACLED, Armenia, Battles, 01.01.2023-10.03.2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

²⁸ Osw.waw.pl, Niewypowiedziana wojna. Nowy etap konfliktu azerbejdżańsko-armeńskiego, 6.03.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-03-06/niewypowiedziana-wojna-nowy-etap-konfliktu-azerbejdzansko>

²⁹ Crisigroup.org, Averting a New War between Armenia and Azerbaijan, 30.01.2023, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-conflict/266-averting-new-war-between-armenia-and-azerbaijan>

³⁰ Npr.org, The deadly clashes between Armenia and Azerbaijan, explained, 19.09.2022, <https://www.npr.org/2022/09/19/1123515328/armenia-azerbaijan-nagorno-karabakh-explained>

³¹ Caucasian Knot, Karabakh: chronicle of war-2020, 11.04.2022, 13:15, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/354861/>

³² BBC, Karabakh conflict, <https://www.bbc.com/russian/topics/c1md1ypw0x0t>

³³ NEE, What's behind the new round of clashes between Armenia and Azerbaijan, 20.09.2022, <https://neweasterneurope.eu/2022/09/20/armenia-azerbaijan-pelosi-russia-ukraine/>

deputowani parlamentu Armenii zdecydowali o zniesieniu stanu wojennego (nie został przywrócony po eskalacji z 13-14 września 2022).^[34]

WPŁYW KONFLIKTU NA SYTUACJĘ LUDNOŚCI CYWILNEJ

Ludność zamieszkująca rejony graniczne Azerbejdżanu z Armenią (prowincje **Sjunik i Gegharkunik**) oraz z terenami **Górskiego Karabachu**, kontrolowanymi jeszcze przez separatystów ormiańskich (tj. **Stepanakert/j. azer.: Hankendi, niewielka część rej. Szuszy i Laczynu, rejon Terter, część rejonu Choczali i Choczawendi**^[35]), może być narażona na znalezienie się na linii ostrzałów, do jakich sporadycznie dochodzi między wojskami azerskimi i ormiańskimi stacjonującymi wokół granicy i linii rozgraniczenia oraz przede wszystkim na wybuchy min.^{[36][37]}

Na skutek napiętej sytuacji bezpieczeństwa niekiedy dochodzi do śmierci ludności cywilnej, ale takie przypadki mają sporadyczny charakter. Baza danych ACLED zanotowała 11 takich przypadków na terenie Armenii w 2022 r., głównie w ramach działań odwetowych armii Azerbejdżanu.^[38]

RODZAJE ZAGROŻEŃ DLA CYWILÓW ZWIĄZANYCH Z KONFLIKTEM

OFIARY DZIAŁAŃ WOJENNYCH

We wrześniu 2022 r. władze Armenii podały, że trzy osoby cywilne zginęły w wyniku ostrzału artyleryjskiego i raketowego na terenie Armenii w przygranicznych miejscowościach, a tysiąc osób zostało ewakuowanych ze strefy walk.^[39]

OFIARY DZIAŁAŃ PARTYZANCKICH

Brak jest informacji na temat tego typu działań.

OFIARY DZIAŁAŃ ODWETOWYCH

W trakcie ostatnich eskalacji konfliktu w Górskim Karabachu siły Azerbejdżanu poddawały przemocy fizycznej i upokorzeniu wielu ormiańskich jeńców wojennych. Organizacja Human Rights Watch udokumentowała tortury i inne nadużycia ze strony wojsk azerskich wobec cywilów ormiańskich, w tym osób starszych oraz jeden

³⁴ Kresy.pl, Parlament Armenii zniósł stan wojenny, <https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/kaukaz/parlament-armenii-zniosl-stan-wojenny/>

³⁵ Wikipedia.org, Podział administracyjny Azerbejdżanu, 12.02.2023, https://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_Azerbejd%C5%BCanu

³⁶ Crisigroup.org, Averting a New War between Armenia and Azerbaijan, 30.01.2023, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-conflict/266-averting-new-war-between-armenia-and-azerbaijan>

³⁷ Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia and Azerbaijan, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

³⁸ Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

³⁹ Civilnet, Armenia raises number of dead, missing to 207, 19.0.2022, <https://www.civilnet.am/en/news/675702/armenia-raises-number-of-dead-missing-to-207/>

przypadek pozasądowej egzekucji na początku 2021 r. ^[40] Według ormiańskich prawników, nadal 30 ormiańskich jeńców wojennych i 3 ormiańskich cywilów wziętych do niewoli w czasie działań wojennych w 2020 r. w GK, pozostaje w aresztach w Azerbejdżanie. Władze azerskie nie uznają ich za jeńców wojennych i sądzą ich za takie przestępstwa jak terroryzm, nielegalne posiadanie broni, nielegalne przekraczanie granic i torturowanie więźniów azerskich w czasie wojny w latach 1990-tych. ^[41]

Według Human Rights Watch, w czasie wznowienia walk w GK we wrześniu 2022 r. prawdopodobnie siły azerbejdżańskie przeprowadziły co najmniej 7 pozasądowych egzekucji ormiańskich żołnierzy. ^[42]

Na wiejskich terenach przygranicznych, w regionach Sjunik i Vayots Dzor, zanotowano przypadki zatrzymań i porwań miejscowych Ormian. 13 stycznia 2022 r. wojsko azerskie zatrzymało ormiańskiego pasterza oraz jego 300 owiec niedaleko wioski Tegh w prowincji Sjunik. Następnie pozwolono mu powrócić na ormiańską stronę granicy. 3 lipca 2022 r. Azerowie z Nachiczewania porwali mieszkańca wioski Khachik. Pozwolono mu na powrót po 10 dniach. Powód porwania pozostaje nieznany. ^[43]

Na drogach biegnących przez GK, w tym w korytarzu lacyński, zdarza się że dochodzi do wzajemnego wyzywania się i bójek między azerskimi i ormiańskimi mieszkańcami tych rejonów. Np. 4 grudnia 2022 r. na drodze biegnącej z Mataghis do Kelbadżaru, dokładnie w okolicach rej. Martakertu (GK), doszło do bójki między azerskimi funkcjonariuszami w cywilnych ubraniach (transportującymi uszkodzony samochód) i ormiańskimi cywilami, mimo asysty rosyjskich sił pokojowych. W rezultacie samochód został spalony, a Ormianie odnieśli obrażenia. ^{[44][45]}

SYTUACJA HUMANITARNA W STREFACH KONFLIKTU

W trakcie zaostrzenia konfliktu w dniach 13-14 września 2022 roku uszkodzone zostały 192 domy mieszkalne (60 spośród nich całkowicie) w prowincjach: Sjunik, Gegharkunik i Vayots Dzor. ^[46]

Zdarzają się także przypadki uszkodzeń ciała cywilów w wyniku eksplozji min i niewybuchów, zwłaszcza na terenach przygranicznych. ^[47]

⁴⁰ Human Rights Watch, World Report 2022 – Azerbaijan, 13.01.2022 r., <https://www.ecoi.net/en/document/2066481.html>

⁴¹ Human Rights Watch, World Report 2023 – Azerbaijan, 12.01.2023, <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/azerbaijan>

⁴² Human Rights Watch, World Report 2023 – Azerbaijan, 12.01.2023, <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/azerbaijan>

⁴³ Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

⁴⁴ Crisisgroup.org, Averting a New War between Armenia and Azerbaijan, 30.01.2023, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-conflict/266-averting-new-war-between-armenia-and-azerbaijan>

⁴⁵ Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia and Azerbaijan, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

⁴⁶ Caucasian Knot, Karabakh: bad peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

⁴⁷ Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>

PRZEMOC WOBEC LUDNOŚCI CYWILNEJ NIEZWIĄZANA Z KONFLIKTEM

TERRORYZM

Brak jest informacji na temat tego typu zdarzeń.

POZAPRAWNE EGZEKUCJE, UPROWADZENIA

Brak jest informacji na temat tego typu działań.^[48]

PRZEMOC STOSOWANA W TRAKCIE DEMONSTRACJI I PROTESTÓW

Mieszkańcy Armenii dość często przeprowadzają manifestacje na ulicach miast. Większość z nich ma pokojowy przebieg, chociaż zdarzają się niekiedy interwencje policji i starcia demonstrujących z policją. Jedną z przyczyn protestów jest zbyt „łagodne” zdaniem protestujących stanowisko władz Armenii, odnośnie przegranego przez ten kraj 44-dniowego konfliktu w Górskim Karabachu i trójstronnemu porozumieniu oraz oświadczeniu premiera Paszyniana z 13 kwietnia 2022 roku. Od dnia 25 kwietnia 2022 roku opozycja / przeciwnicy obecnych władz przeprowadzali gromadzące ok. 20 tys. osób „akcje nieposłuszeństwa” i protesty z żądaniem odsunięcia od władzy premiera Paszyniana (sporadyczne protesty miały miejsce również wcześniej). Protestom towarzyszą niekiedy blokady ulic, transportu publicznego. Jak do tej pory w wyniku starć z policją kilkuset demonstrantów i kilkudziesięciu policjantów zostało rannych. Dziennie zatrzymuje się 200-250 osób, które po przesłuchaniach są wypuszczane na wolność.^{[49][50]}

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA

Poziom przestępczości w Armenii jest niski.^[51]

PRAWNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY DOTYCZĄCE ZMIANY MIEJSCA POBYTU

PRZEPISY REGULUJĄCE SWOBODĘ PRZEMIESZCZANIA SIĘ

Każda osoba, przebywająca legalnie na terytorium Republiki Armenii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i wyboru miejsca zamieszkania. Osoby te mają także prawo do wyjazdu z terytorium Armenii i swobodnego wjazdu/powrotu na terytorium Republiki Armenii. Prawo do swobodnego przemieszczania się może

⁴⁸ US Department of State: 2022 Country Report on Human Rights Practices: Armenia, 20 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2089129.html>

⁴⁹ Caucasian Knot, Armenia, <https://www.eng.kavkaz-uzel.eu/armenia>

⁵⁰ Caucasian Knot, Protest in Armenia, https://kavkaz-uzel.eu/category/protests_in_Armenia

⁵¹ UK Foreign Office, Foreign Travel Advice – Armenia, 14.09.2022, <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/armenia>

zostać ograniczone tylko poprzez wprowadzenie odpowiednich aktów prawnych - w celach zapewnienia bezpieczeństwa państwa, zapobieżenia lub badania przestępstwa, zapewnienia ochrony porządku publicznego, zapewnienia zdrowia i moralności lub zasadniczych praw i wolności innych osób. Prawo obywateli do wjazdu na terytorium Republiki Armenii nie podlega ograniczeniu (art. 40 Konstytucji).^[52]

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

Z otwartych źródeł informacji wynika, że od końca lat 90-tych XX w. aktywność społeczeństwa ormiańskiego w zakresie wewnętrznej migracji znajduje się na niskim poziomie (w porównaniu z migracją zewnętrzną). Rocznie wewnątrz kraju przemieszcza się ok. 3,8-4,4 tys. osób: z wiejskich rejonów do miejskich i z mniejszych miasteczek do większych miast. Wpływ na podejmowanie decyzji o wewnętrznej migracji mają m.in.: trudna sytuacja ekonomiczna, bezrobocie, korupcja i brak perspektyw na polepszenie warunków życia.^[53]

Wskaźnik urbanizacji wynosi w Armenii 63%, przy czym widać dominujący status stolicy kraju Erewania, który liczy sobie ponad 1 mln mieszkańców. Giumri, drugie co do wielkości miasto, liczy sobie zaledwie 200 tys. mieszkańców.^[54]

WEWNĘTRZNI UCHODźCY

Największą falę uchodźców stanowiły osoby przesiedlone na skutek konfliktu o Górski Karabach. Z 65 tys. gospodarstw domowych przesiedlonych w latach 1988-1994 status uchodźcy wewnętrznego posiada nadal około 800 osób.^[55]

Kolejne 90 tys. Ormian musiało uciekać z terytorium Azerbejdżanu na skutek drugiej wojny karabachskiej (wrzesień-listopad 2020; 88% to kobiety i dzieci). Formalnie określani są jako „wewnętrzni przesiedleńcy”. obrońcy praw człowieka stwierdzają, że ormiańscy przesiedleńcy z Karabachu żyją w „rozpaczliwych warunkach” na terytorium Armenii.^{[56][57]} Obecnie zarejestrowanych jest nadal około 20 tys. osób.^[58]

Rząd Armenii przyznaje osobom przesiedlonym z Karabachu podobne prawa jak uchodźcom, gwarantowane na mocy prawa krajowego Armenii, przy jednoczesnej odmowie przyznawania im statusu uchodźcy na mocy prawa międzynarodowego. Beneficjenci muszą ubiegać się o paszport ormiański, aby uzyskać dostęp do

⁵² Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>.

⁵³ ArmStat, Demograficheskaya situatsiya, https://armstat.am/file/article/sv_12r_99_52.pdf, E-CIS.Info., Migratsionnaya situatsiya v Respublike Armeniya za 2020 god, <https://e-cis.info/cooperation/3782/91016/>

⁵⁴ CIA FActbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

⁵⁵ US Department of State: 2022 Country Report on Human Rights Practices: Armenia, 20 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2089129.html>

⁵⁶ UNHCR, Key Considerations for Returns to Nagorno-Karabakh and the Adjacent Districts, 11.2020, <https://www.refworld.org/docid/5fc0e1e24.html>

⁵⁷ Nagorno-Karabakh Crisis Response, <https://armenia.un.org/en/132322-nagorno-karabakh-crisis-response>,

⁵⁸ US Department of State: 2022 Country Report on Human Rights Practices: Armenia, 20 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2089129.html>

programów pomocy finansowej i socjalnej. Jednocześnie zachowują status obywateli Górskiego Karabachu. ^{[59][60]}

Dodatkowo na skutek walk w prowincjach Armenii: Gegharkunik, Sjunik i Vayots Dzor, we wrześniu 2022 r. przesiedlono na terytorium Armenii około 7,6 tys. osób, w większości kobiety, dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne. Pod koniec listopada 2022 r. 2,5 tys. było nadal zarejestrowanych przez Państwowy Urząd Migracyjny. ^[61]

UCHODŹCY W KRAJACH SĄSIEDNICH

Armenia ma długą historię migracji, niektórych przymusowych, a niektórych dobrowolnych. Jej duża diaspora jest zróżnicowana i rozproszona po całym świecie. Bardzo zróżnicowane szacunki sugerują, że diaspora ormiańska może liczyć od 5 do 9 milionów, kilkukrotnie przewyższając liczbę Ormian mieszkających w Armenii. Ormianie od starożytności tworzyli społeczności za granicą, gdzie przodowali jako rzemieślnicy, kupcy i pracując w innych zawodach.

W XX wieku miało miejsce kilka fal migracji Ormian. W następstwie ludobójstwa Ormian z 1915 r. w Turcji setki tysięcy ocalałych uciekło do społeczności na Kaukazie (w tym dzisiejszej Armenii), w Libanie, Syrii, Iranie, Europie i Rosji oraz założyło nowe społeczności w Afryce i obu Amerykach. W latach trzydziestych władze ZSRR deportowały tysiące Ormian na Syberię i do Azji Środkowej.

Po uzyskaniu przez Armenię niepodległości w 1991 r., konflikt z Azerbejdżanem, spowolnienie gospodarcze i wysokie bezrobocie skłoniły setki tysięcy Ormian do poszukiwania lepszych możliwości ekonomicznych, przede wszystkim w Rosji, ale także w Stanach Zjednoczonych, krajach byłego Związku Radzieckiego i Europie. Kiedy gospodarka stała się bardziej stabilna pod koniec lat 90., emigracja na stałe zwolniła, ale Ormianie nadal szukali tymczasowej pracy sezonowej w Rosji. Przekazy pieniężne, które rodziny otrzymują od krewnych pracujących za granicą, mają kluczowe znaczenie dla ormiańskich gospodarstw domowych i gospodarki kraju. ^[62]

PODSUMOWANIE

Współcześnie Armenia powstała jako niepodległe państwo w 1991 r. w wyniku rozpadu ZSRR. Od czasu powstania przeszła transformację ustrojową od systemu prezydenckiego do demokracji parlamentarnej.

W Armenii nie toczą się działania zbrojne stanowiące powszechne zagrożenie dla ludności cywilnej, mimo że kraj jest zaangażowany w zbrojny spór terytorialny z Azerbejdżanem o ormiańską enklawę znajdującą się na terytorium Azerbejdżanu – Górny / Górski Karabach. Terytorium Górskiego Karabachu od 1994 r. stanowi

⁵⁹ Armenia Weekly, Displaced Armenians of Artsakh receive aid, but no status, 27.01.2021, <https://armenianweekly.com/2021/01/27/displaced-armenians-of-artsakh-receive-aid-but-no-status/>,

⁶⁰ UNHCR, Key Considerations for Returns to Nagorno-Karabakh and the Adjacent Districts, 11.2020, <https://www.refworld.org/docid/5fc0e1e24.html>

⁶¹ US Department of State: 2022 Country Report on Human Rights Practices: Armenia, 20 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2089129.html>

⁶² CIA Factbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/#people-and-society>

nieuznawane para-państwo, administrowane przez Armenię lecz *de iure* należące do Azerbejdżanu.

Działania zbrojne są prowadzone głównie na terenie enklawy oraz obszarów przygranicznych, lecz we wrześniu 2022 r. Azerbejdżan zbombardował i zajął także przygraniczne wioski należące do Armenii. Ostatni epizod walk zbrojnych we wrześniu 2022 r. trwał dwa dni, jednak nadal w regionie przygranicznym zdarza się wymiana ognia między służbami bezpieczeństwa obu krajów. Sporadycznie, ofiarami działań wojennych mogą padać również osoby cywilne zamieszkujące prowincje Gegharkunik, Sjunik i Vayots Dzor.

Od 2020 r. tysiące osób opuściło strefy walk w Górnym Karabachu oraz w strefach przygranicznych, udając się do Armenii. Osoby uciekające z rejonów walk mogą otrzymać pomoc prawną i humanitarną na terenie Armenii, chociaż warunki bytowe tych osób są oceniane jako trudne.

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji bezpieczeństwa może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 15 pkt. 3 oraz art. 18 pkt. 1. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

BIBLIOGRAFIA:

1. ACLED, Armenia, Battles, 01.01.2023-10.03.2023, <https://acleddata.com/dashboard///dashboard>
2. Amnesty International, Death Sentences and Executions 2020, 04/2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2049793.html>
3. Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia and Azerbaijan, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard///dashboard>
4. Armed Conflict Location & Event Data Project (the) ACLED, Armenia, Civilians, 01/01/2022-31/01/2023, <https://acleddata.com/dashboard///dashboard>
5. Armenia Weekly, Displaced Armenians of Artsakh receive aid, but no status, 27.01.2021, <https://armenianweekly.com/2021/01/27/displaced-armenians-of-artsakh-receive-aid-but-no-status/>,
6. ArmStat, Demograficheskaya situatsiya, https://armstat.am/file/article/sv_12r_99_52.pdf, E-CIS.Info., Migratsionnaya situatsiya v Respublike Armeniya za 2020 god, <https://e-cis.info/cooperation/3782/91016/>
7. ArmStat.am, Socio - Economic Situation of RA, January-July 2022, <https://www.armstat.am/ru/?nid=81&id=2507>
8. BBC, Karabakh conflict, <https://www.bbc.com/russian/topics/c1md1ypw0x0t>
9. Caucasian Knot, Armenia, <https://www.eng.kavkaz-uzel.eu/armenia>
10. Caucasian Knot, Karabakh: bad_peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war
11. Caucasian Knot, Karabakh: chronicle of war-2020, 11.04.2022, 13:15, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/354861/>
12. Caucasian Knot, Pashinyan Nikol Vladimirovich, 26.05.2021, 17:55, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/205141/Parliament.am>
13. Caucasian Knot, Protest in Armenia, https://kavkaz-uzel.eu/category/protests_in_Armenia
14. Caucasian Knot, Vaagn Khachaturyan izbran prezidentom Armenii, 03.03.2022, 12:56, <https://kavkaz-uzel.eu/articles/373810/>
15. CIA Factbook, Armenia, 20.03.2023, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/people-and-society>
16. Crisigroup.org, Averting a New War between Armenia and Azerbaijan, 30.01.2023, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-conflict/266-averting-new-war-between-armenia-and-azerbaijan>
17. Hetq.am., Vaagn Khachaturyan stal pyatym prezidentom Armenii, 03.03.2022, 10:55, <https://hetq.am/ru/article/141803>

18. Kacper Ochman, Premier Armenii obiecuje wstrząsnąć gabinetem i dalej kierować rządem, 18.11.2020, <https://kierunekkaukaz.pl/2020/11/18/premier-armenii-obiecuje-wstrzasnac-gabinetem-i-dalej-kierowac-rzadem/>
19. Kresy.pl, Parlament Armenii zniósł stan wojenny, <https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/kaukaz/parlament-armenii-zniosl-stan-wojenny/>
20. Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>
21. Nagorno-Karabakh Crisis Response, <https://armenia.un.org/en/132322-nagorno-karabakh-crisis-response>,
22. NEE, What's behind the new round of clashes between Armenia and Azerbaijan, 20.09.2022, <https://neweasterneurope.eu/2022/09/20/armenia-azerbaijan-pelosi-russia-ukraine/>
23. Npr.org, The deadly clashes between Armenia and Azerbaijan, explained, 19.09.2022, <https://www.npr.org/2022/09/19/1123515328/armenia-azerbaijan-nagorno-karabakh-explained>
24. OSW, Armenia-Azerbejdżan: nowe walki wokół Górskiego Karabachu, 18.11.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-11-18/armenia-azerbejdzan-nowe-walki-wokol-gorskiego-karabachu>
25. OSW, Eskalacja napięcia w Górskim Karabachu, 28.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-28/eskalacja-napiecia-w-gorskim-karabachu>
26. OSW, Ostrzał Armenii przez Azerbejdżan, 13.09.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-13/ostrzal-armenii-przez-azerbejdzan>
27. OSW, Powojenne rozliczenia. Kryzys polityczny w Armenii, 29/04/2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-09/powojenne-rozliczenia-kryzys-polityczny-w-armenii>
28. OSW, Wojna czterodniowa w Górskim Karabachu, 06.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wojna-czterodniowa-w-gorskim-karabachu>
29. Osw.waw.pl, Niewypowiedziana wojna. Nowy etap konfliktu azerbejdżańsko-armeńskiego, 6.03.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-03-06/niewypowiedziana-wojna-nowy-etap-konfliktu-azerbejdzansko>
30. PISM, Rosyjski rozejm - perspektywy konfliktu o Górski Karabach, 30.11.2020, <https://www.pism.pl/file/160a50e5-916e-4fcd-b3d3-1c157adc6561>
31. Tass, Premier Armenii i chleny kabmina prinesli prisyagu, 10.09.2021, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12357587>
32. UK Foreign Office, Foreign Travel Advice – Armenia, 14.09.2022, <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/armenia>
33. UNHCR, Key Considerations for Returns to Nagorno-Karabakh and the Adjacent Districts, 11.2020, <https://www.refworld.org/docid/5fc0e1e24.html>

34. US Department of State: 2022 Country Report on Human Rights Practices: Armenia, 20 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2089129.html>
35. Wikipedia.org, Podział administracyjny Azerbejdżanu, 12.02.2023, https://pl.wikipedia.org/wiki/Podzia%C5%82_administracyjny_Azerbejd%C5%BCanu